

grueles

Een uitgave van de stichting 'GRUELES' juni 2003, 23e jaargang nr. 2

grueles

Een uitgave van de stichting 'GRUELES' juni 2003, 23e jaargang nr. 2

Copyright Stichting Grueles.

Secretariaat: Rijksweg 92, 6247 AK Gronsveld. tel. 043 - 4081575. www.grueles.nl

Abonnementen-administratie: Rijksweg 86 A, 6247 AK Gronsveld. tel. 043 - 4081662.

U kunt zich abonneren op ons tijdschrift door € 11 over te maken op Rabobank Gronsveld, rek.nr. 11.75.15.000 of Postbank 25 35 375 t.n.v. Stichting Grueles. Losse nummers € 3,50.

Bij de voorpagina.

*Café Scheepers anno 1962 (de huidige café-ingang was er toen nog niet).
Titelpagina. Café Scheepers anno 2003.*

Voorwoord redactie

Het valt best mee met de saaiheid van 2003. Zo waren er bijvoorbeeld in mei een prachtige maansverduistering en een dito zonsverduistering te zien, in het eerste geval voor nachtbrakers, in het tweede geval voor vroege vogels.

Daarenboven is 2003 een priemgetal. Dat is een bijzonder getal, omdat het alleen deelbaar is door 1 en door zichzelf. Van grote getallen is het moeilijk na te gaan of ze priemgetal zijn of niet. Wiskundigen gebruiken daar tegenwoordig computerprogramma's voor. Van het getal 10685801 weet ik dat het géén priemgetal is, omdat het in ieder geval deelbaar is door 1897, want dat laatste getal heb ik gewoon met 5633 vermenigvuldigd. Een staaltje van hogere wiskunde van de koude grond.

Surf naar www.grueles.nl en u bereikt de site van de stichting Grueles, met informatie en foto's over de stichting, de secties, het periodiek en nog andere leuke zaken, waaronder het register op het periodiek vanaf 1980 tot en met 2002. Verder is er de link met www.gronsveld.demon.nl, waarin nog meer informatie en foto's over Gronsveld en Rijckholt.

Ich sjriéf mich neet meh
De Knoüp Zjeng Spronck, broer van Bèr Spronck (koning)

Over hem hoorde ik op één dag twee maal dezelfde anekdote. De eerste keer van Bèr van Bèr van Bèrke, de tweede keer van Eddy van Zjeng van Fy:

De Knoüp was op het veld een hooimijt aan het afdekken, toen Zjeng Houten (d'n Dobbele) langskwam en sneerde: "Legk mer 'ne goje knoüp d'rién, Zjeng." "Jao Zjeng, 'nen dobbele", was zijn gevatte antwoord. Overigens nog geen opheldering over Sjtik de Bôbbel. In Grueles 16 (1996) nr 2, p. 94 staat een foto van drie biélmaander, waarvan de rechtse Sjtik de Bôbbel is, in de omschrijving ernaast Jan Janssen genoemd. In Gronsveld en Rijckholt is Jan meestal Zjang. Een foto van Zjang Janssen, broer van Naor, staat in ons vorige nummer (p.33). Zouden beide personen dezelfde kunnen zijn? Wie het weet mag het ons vertellen.

Plezerige klejn broonk.

Alias Piet van Caldenborgh

De Grenedeer

Zuút 'r z' nne sjöttersjas hange ién de kas
zèt 'r: "Nog èi jëurke" en 'r loort alvas
of t'r nog beervlekke op de kräog zitte,
hër de epaulëtte obbenoûts môt laote witte,
geng knuep aof zién van z' nne moûw,
hër zich neet 'n nouw witte brook géle zoûw.
Want ze sjöttershert begënt sjtel-aon te boonke:
't Volgend jaor gèit hër weer broonke.

Kôs ich noé al mer lore,
of ich me gewër nog môt sjore,
en m'n Fraanse bajjenêt,
ês d'e nog sjoen en iéngévêt?
Môt ich neet 'ns ién de moestem perbere,
of 't nog lök mêt 't eksersere?
Want me sjöttershert gèit boonke:
neet lang mie en v'r zién weer aon 't broonke.

Verdomme, m'nne jas dè pas mich weer neet,
ich môt hoeg nudig op dieet.
Verbeel' dich dat m'nne zjakkoo neet mie op m'nne bølles hêlt,
en oonder de perséssie ién 't sjtrûisel vêlt.
Of dat mich bié 't sjötteleed zyngé,
de knuep van m'n brook aof sjpryngé.
Zuug, me sjöttershert gèit boonke:
't volgend jaor daan kên v'r broonke.

Môt ich noé al lore vuur 'n kuüningên?
Mesjiens dat ich läoter geng mie vên.
Of kên ich bëter besjlete,
neet op de voëgel te sjete?

Want 'nne grenedeer hèt mêt de broonk pas richtig lol,
es 'r wiéd sjtèit van 't protokol.
Vuur 't sjötter-zién gèit mién hert boonke:
dat ês de meneer òm good te broonke.

Ma gèit e fién wérkske vuur mich doen:
mêt de Groete Broonk wêl ich vaan bloûwe ketoén,
(m'r neump mich neet good sjnik)
'nne mêt roed gebiesde twiede tuniek gesjtik.
Ich been daan tenmênste neet zoe sjik,
es ich op 't fêt têks kuddelut ién de gôt lik.
Daan ês 't dat me sjöttershert richtig boonke:
volgend jaor mêt de Groete Broonk

Korperaol. B.K.

De mislukte poging tot stichting van een karmelietenklooster in Gronsveld in 1777.

Op 23 april 1777 rond half acht 's morgens stond Joseph Anton Prümmer, grafelijk commissaris voor Gronsveld, op het punt om te vertrekken uit zijn huis aan de Kleine Gracht te Maastricht. Hij was van plan die dag naar Gronsveld te gaan, waar de schepenbank een rechtszitting hield. Het was gebruikelijk dat de commissaris daarbij aanwezig was als vertegenwoordiger van de landsheer, August Joseph, graaf zu Törring Jettenbach, die in München resideerde. Op dit vroege tijdstip diende zich een pater aan, die zich voorstelde als père Louis, lid van de orde der ongeschoeide karmelieten te Visé. Hij vertelde dat hij die morgen met het schip uit Visé naar Maastricht gekomen was en dezelfde dag nog terug naar Luik wilde. De man vroeg daarom slechts een kwartiertje van Prümmer's tijd om een nota te mogen toelichten, die hij aan de commissaris wilde overhandigen. Maar al spoedig bleek de pater ook een vlotte prater te zijn (een 'trefflicher orator' zegt Prümmer) met wat minder haast, want hij had voor zijn uiteenzettingen meer dan een uur nodig. Bovendien bleek al snel uit zijn manier van optreden dat het niet om een eenvoudige pater ging, maar om iemand die binnen zijn orde aanzien genoot.

Père Louis vertelde dat hij handelde in opdracht van de zogenoemde Engelse Provincie van de karmelieten, een kloosterorde waarvan de leden zich in het bijzonder toededen op de katholieke missionering in Engeland en Ierland. Sedert de stichting van het Anglicanisme golden de Britse Eilanden als missiegebied vanwege een verbod op het uitoefenen van de katholieke godsdienst. Deze paters werkten min of meer in het geheim. Aan het einde van de achttiende eeuw was er dan wel geen sprake meer van vervolging van katholieken, maar de leden van deze geloofsgemeenschap werden toch behandeld als tweederangs burgers. Activiteiten van priesters werden hooguit oogluikend toegestaan maar

*Frere Convers de l'ordre des Carmes dechaussés
faisant la quête.*

Ongeschoeide karmeliet, bedelmonnik.

aan het oprichten van kloosters viel al helemaal niet te denken. Dat betekende dat de Engelse missie moest worden georganiseerd vanaf het Europese vasteland, waar zich voor de opleiding van geestelijken diverse zogenaamde Engelse colleges bevonden, met name geleid door kloosterorden. Zo hadden de jezuïeten een Engels college in Luik en de provincie van de Engelse ongeschoeide karmelieten sedert 1675 een opleiding in Tongeren. Uiteraard bracht dit voor de Engelsen organisatorische en taalkundige problemen en bijzondere kosten met zich mee. Vanwege de groei van hun missie zochten nu de Engelse ongeschoeide karmelieten uitbreiding van hun huizen op het vasteland. Daarvoor legden zij contact met père Louis. Het is niet helemaal duidelijk welke functie de man binnen de orde had. Mogelijk was hij een confrater afkomstig uit het

klooster van de Engelse ongeschoeide karmelieten te Tongeren, maar tijdens zijn bezoek aan Prümmer werkte hij vanuit Visé. In deze stad bezaten de ongeschoeide karmelieten sedert 1691 ook een klooster, dat deel uitmaakte van de Waalse provincie van de orde. Hoe dit ook mag zijn, de Engelse paters waren op zoek naar een geschikt klooster op het continent dat als uitvalsbasis voor Engeland en Ierland kon dienen. Met die boodschap en een uitgewerkt plan op papier meldde père Louis zich bij Prümmer. Hij vertelde dat zij in Gronsveld op zoek waren naar een geschikt terrein voor de bouw van een klooster (refugium), dat moest dienen als rusthuis voor paters ('Sterbplatz'), retraite- en bezinningshuis maar vooral ook als opleidingsinstituut voor jonge novicen. Tot dan toe had die opleiding in diverse huizen in Europa plaatsgevonden, maar het klimaat was daar vaak ongezond (althans naar Britse maatstaven). Verder waren de internaatskosten erg hoog. Maar de belangrijkste reden voor een eigen klooster was dat het beter was de opleiding van Engelse novicen te laten verzorgen door hun eigen landgenoten. Die konden de adspirant-missionarissen dan beter voorbereiden op hun strijd tegen de Engelse "kettters".

Nu was het einde van de achttiende eeuw in het algemeen geen gunstige tijd voor het stichten van nieuwe kloosters. Sterker nog, de publieke opinie keerde zich tegen dit soort instituten, waar vaak geld en goed het hadden gewonnen van geestelijk leven en nut voor de maatschappij. In Frankrijk waren om die reden al vanaf het midden van die eeuw verschillende, min of meer verlopen, abdijen formeel opgeheven. Kort tevoren, in 1773, had een zelfde lot ook de orde van de jezuïeten in heel Europa (met uitzondering van Rusland) getroffen. In de jaren tachtig zou in de Zuidelijke Nederlanden onder het bewind van de Oostenrijkse keizer Joseph II nog een golf van kloostersluitingen volgen. Daar kwam bij dat ook de overheid zeer gekant was tegen het goederenbezit van geestelijke instellingen. Niet alleen eisten de geestelijken belastingvrijdom (onder andere van grondbelasting), hun bezit kwam ook in de 'dode hand': normaal gesproken veranderde onroerend goed van tijd tot tijd van eigenaar waarbij de overheid geld beurde in de vorm van werfscelling (overdrachtsbelasting). Kloosters echter gaven in beginsel hun bezit nooit uit handen. Om die reden bestond er overal wetgeving waarbij overgang van onroerend goed 'in dode hand' (aan kloosters) onder bedreiging van strenge straffen werd verboden.

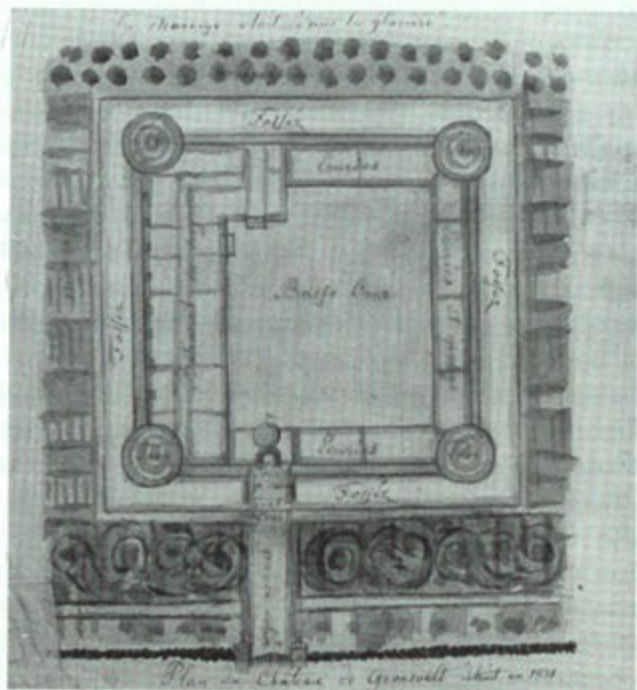
Père Louis was zich terdege van deze bezwaren bewust. In de door hem overhandigde nota werd dan ook voorgesteld dat zijn orde alleen grond

wilde kopen om er een kerk en een klooster op te bouwen. De financiering daarvan en ook het verdere onderhoud zouden volledig met Engels geld worden bekostigd. Gronsveld noch de graaf hadden enige schade te duchten. Ook maakten de paters geen aanspraak op bijzondere rechten als geestelijken en waren zij bereid zich in alles als gewone burgers te gedragen en zich aan het grafelijk gezag te onderwerpen. Prümmer, geen echte kloostervriend, kon in dit geval niet zo gauw bedenken wat hij op de vestiging van een dergelijk instituut op Gronsvelds gebied tegen kon hebben. Hooguit zou het bij een eventuele belegering van Maastricht een zekere aantrekkingskracht kunnen uitoefenen op soldaten. In economisch opzicht profiteerde de bevolking van bouwactiviteiten, de boeren leverden levensmiddelen en van eventuele overschotten konden de armen worden bedeed. Kortom, op voorwaarde dat het met de financiën goed zat, zou het klooster een prachtige aanwinst voor het graafschap vormen. Er bleef eigenlijk maar één bezwaar over. Er was in het hele graafschap nauwelijks een stuk grond te vinden dat niet op de een of andere manier aan de graaf schatplichtig was. Met andere woorden, Prümmer voorzag het probleem van de dode hand, maar bedacht ook meteen een oplossing met het voorstel dat het klooster eens in de dertig jaar een bepaald bedrag ter compensatie aan de graaf zou betalen.

Uiteraard kon Prümmer een besluit over de toelating van een klooster niet op eigen gezag nemen. Daar had hij toestemming van de graaf in München voor nodig. Het plan viel bij graaf August Joseph in beginsel in goede aarde, te meer omdat hij dacht dat het ook een stimulans kon betekenen voor het onderwijs aan de Gronsveldse jeugd. Maar de graaf stelde ook voorwaarden. In de eerste plaats moest deze wat mysterieuze 'père Louis' zich duidelijker kunnen legitimeren als vertegenwoordiger van de karmelieten. Verder dienden de paters hun kredietwaardigheid aan te tonen, het moest duidelijk zijn dat hun gesticht geen nadeel voor de bevolking opleverde en tenslotte was toestemming van de bisschop van Luik vereist. Als aan die eisen was voldaan, zou het aan grafelijke toestemming niet ontbreken. Er werd verder nog voorgesteld om de burgemeesters en schepenen van het graafschap Gronsveld advies te vragen, maar wanneer Prümmer dat minder gewenst achtte, kon dat ook achterwege blijven. Enige vorm van inspraak van de bevolking was in die tijd nog onbekend.

Voor de huisvesting van de kloosterlingen had de graaf een lumineus idee. Reeds lang vormde het kasteel in Gronsveld een probleem. De

bouwkundige toestand daarvan was uitermate slecht en op een enkel vertrek na was het gebouw onbewoonbaar. Alleen de schuren en stallen werden nog, zo goed en kwaad als het ging, als opslagruimte gebruikt. Aan restauratie viel niet te denken, maar ook afbraak was kostbaar. Er waren al eens plannen gemaakt voor de bouw van een nieuw kasteel, eventueel te combineren met huisvesting en/of kantoor van de grafelijke commissaris en rentmeester, maar daar was verder geen vervolg op gekomen. Misschien bood nu de bouw van een klooster de oplossing voor dit probleem. De graaf wilde daarom wel de grond aan de paters in leen

Plattegrond van het voormalig kasteel van Gronsveld.

afstaan en zij zouden gratis de beschikking krijgen over bouwmaterialen afkomstig van het af te breken kasteel. Want wat was het nut van een kasteel waar nooit een kasteelheer woonde en in de toekomst ook niet zou gaan wonen? En mocht zich die situatie ooit voordoen, dan kon (volgens de graaf) nog altijd weer het kasteel van Rijckholt bij Gronsveld worden gevoegd. Maar zoals het er nu uitzag zou de graaf hoogst zelden in Gronsveld komen. Zijn schoonzuster had er in 1765 drie weken ver-

toefd en in 1773 had August Joseph zelf ook eens het plan gehad om min of meer incognito Gronsveld te bezoeken. Maar voor dit soort zeldzame gelegenheden had men toch genoeg aan een logeeradres in de vorm van een 'absteigquartier', bestaande uit vier kamers en een stal voor zes paarden. De meubilering daarvan wilde de graaf voor zijn rekening nemen en tijdens zijn afwezigheid mochten de karmelieten ook van deze vertrekken gebruik maken. Opmerkelijk zijn de gedachten die August Joseph ontvouwde over de mogelijkheid om de kloosterkerk in te richten als 'koninklijke kapel', die aan het gezag van de bisschop van Luik werd onttrokken. Ook al was Gronsveld in het Duitse Rijk slechts een nietige vlek, het was en bleef een onafhankelijk staatje met de graaf als soeverein. Feitelijk oefende hij daardoor ook de controle over de kerk en de kerkelijke financiën uit en had hij het recht bij de bisschop van Luik een min of meer bindende voordracht te doen voor de benoeming van een pastoor. Maar.. het laatste woord in kerkelijke zaken lag bij de bisschop van Luik. Dat zinde de graaf niet. Wat zou dus zijn aanzien nu nog meer kunnen verhogen dan het bezit van een eigen vorstelijke kapel, vergelijkbaar met de kapellen van de Duitse vorstenhoven en onafhankelijk van de bisschop? Commissaris Prümmer moest maar eens informeren hoe het met dit soort bedehuizen in het bisdom Luik stond.

Op 28 juli 1777 diende père Louis zich weer bij Prümmer aan. De anders zo welbespraakte pater bleek met stomheid geslagen over zoveel welwillendheid van de graaf. Hij kon gemakkelijk aan de eisen voldoen en wilde onmiddellijk aan de slag om bij zijn overste en het generaal bestuur in Rome de nodige toezeggingen en garanties te krijgen. Uiteraard was daar wel enige tijd mee gemoeid.

Een echte toezegging deed Prümmer evenwel niet, omdat hij toch nog enkele juridische problemen zag, die hij eerst aan de graaf wilde voorleggen. Zo tilde de commissaris er zwaar aan dat bij verkoop en sloop van het kasteel geen echte grafelijke residentie in Gronsveld meer bestond. Het oogde enigszins vreemd wanneer een met alle rechten voorzien graafschap geen kasteel bezat. In ieder geval stond ook in de oorkonde uit 1586 waarbij Gronsveld tot graafschap werd verheven, uitdrukkelijk de aanwezigheid van een 'huis' vermeld. Met andere woorden, er viel wel iets te zeggen voor de opvatting dat kasteel en graafschap onlosmakelijk met elkaar verbonden waren. Het was niet denkbeeldig dat die combinatie moeilijkheden opleverde wanneer de graaf ooit nog eens zou besluiten om Gronsveld (zonder kasteel) te verkopen. Van een

verwerving van kasteel Ryckholt als alternatief kon geen sprake zijn. Niet alleen was het onwaarschijnlijk dat dit huis binnen afzienbare tijd te koop werd aangeboden, maar er viel ook geen enkel bewijs te vinden dat ooit in het verleden tussen de heren van Ryckholt en Gronsveld banden hadden bestaan. Anderzijds liet zich de situatie goed vergelijken met die in het naburige graafschap Wittem, dat in staatkundig opzicht een volwaardige positie binnen het Duitse Rijk innam, maar waarvan de landsheer, graaf van Plettenberg, in Westfalen woonde. Plettenberg beschikte in Wittem ook alleen maar over een appartement in het plaatselijke kapucijnenklooster.

Graaf August Joseph tilde evenwel niet zo zwaar aan Prümmers bedenkingen. Hij vond het belangrijker dat de paters veel buitenlands geld in Gronsveld brachten en het was ook goed voor de werkgelegenheid. Het voorbeeld van Wittem maakte eigenlijk goed duidelijk dat er helemaal geen behoefte was aan echte residentie, waarover vroeger wel eens was gesproken. Gronsveld was trouwens ook veel te arm om dat te kunnen bekostigen. Een 'zomerpaleisje' met drie à vier kamers voor de graaf, een vestibule, een paar kleine vertrekken voor het personeel en een kelder volstond ook. Je kon zo'n gebouw gemakkelijk de naam 'kasteel' geven, en desnoods werd het vrijstaand van het klooster gebouwd. De paters zouden daar wel geen bezwaar tegen hebben, zeker niet omdat zij tijdens de afwezigheid van de graaf ook over dit 'kasteel' mochten beschikken.

Het kwam er nu dus op aan of de karmelieten hun deel van het plan konden realiseren. Père Louis vroeg audiëntie bij de prins-bisschop van Luik, Frans Karel van Velbrück, en legde daar het voornemen van zijn orde op tafel. Op de vraag van de bisschop of hij al een plaats had voor het klooster, antwoordde de pater dat er goede vooruitzichten waren in Gronsveld, maar dat nog niets definitief vaststond. Omdat Van Velbrück bedenktijd wilde hebben, vroeg hij of père Louis op een later tijdstip kon terugkomen. Na enkele weken werd de pater ten bisschoppelijke paleize ontboden. Ook de bisschop zag de economische voordelen van een stroom buitenlands geld, maar hij zag dat natuurlijk liever in zijn eigen prinsbisdom Luik dan in het buitenlandse Gronsveld besteed. Maar zoals graaf Törring van zijn bouwvallig kasteel in Gronsveld af wilde, zo had de bisschop soortgelijke problemen. Er bestonden namelijk plannen om in de stad Luik naast een leegstaand klooster een nieuwe gevangenis te bouwen en misschien was het een goed idee de financiering daarvan te vergemakkelijken door de combinatie met een klooster. Nog liever zag de

Frans Karel van Velbrück, prins-bisschop van Luik.

bisschop dat de karmelieten hun intrek namen in het college van de jezuïeten in Tongeren, waarvan de gebouwen sedert de opheffing van die orde door de paus in 1773, leegstonden.

Père Louis liep voor geen van beide ideeën van de bisschop warm. Gronsveld had door zijn ligging aan de Maas betere verkeersverbindingen dan Tongeren hetgeen belangrijk was met oog op de reizen van en naar Engeland. Bovendien kampten de gebouwen in Tongeren met achterstallig onderhoud. De pater vroeg daarom bedenktijd. Maar de bisschop had nog een sterke troef in handen. In het hele bisdom kon immers nooit sprake zijn van een nieuw klooster zonder zijn toestemming. Waarschijnlijk was het voor Van Velbrück een kwestie van 'take it or leave it'. Père

Louis beseftte dat maar al te goed. Bovendien moet hij hebben geweten dat op dat moment ook dringend werd gezocht naar een zinvolle bestemming voor het sedert 1773 leegstaande college van de Engelse jezuiten in Luik. In de correspondentie in de Gronsveldse archieven wordt daarvan geen melding gemaakt, maar het heeft bijna zeker op de achtergrond een rol gespeeld. Misschien bestond toen al bij Van Velbrück het plan dat hij in 1778 realiseerde, namelijk de stichting van een Séminaire des Missions et Académie Anglaise. Voor de levensvatbaarheid van een dergelijk instituut zou natuurlijk een toestroom van Engelse karmelieten uiterst gunstig zijn.

Père Louis moest uiteindelijk zwichten voor het Luikse aanbod in Tongeren zijn klooster te stichten. Teleurgesteld kwam hij persoonlijk aan Prümmer vertellen hoe de machtige arm van bisschop Van Velbrück de kloosterstichting in Gronsveld had gedwarsboomd. Hij vroeg hem de graaf te bedanken voor diens medewerking. Ook Prümmer en de graaf konden niet meer doen dan zich bij deze uitslag neerleggen.

Het valt moeilijk in te schatten wat de verwezenlijking van een klooster uiteindelijk voor Gronsveld had kunnen betekenen. Achteraf bezien zou het instituut in ieder geval geen lang leven beschoren zijn geweest, omdat ruim twintig jaar later alle kloosters door de Franse revolutionairen werden opgeheven. De toekomst van het bouwvallig kasteel bleef in de daarop volgende jaren voortdurend onderwerp van studie. Er werden diverse plannen ontwikkeld, maar uiteindelijk kwam er niets van terecht. Langzaam maar zeker stortte de boel in, totdat de oude burcht uiteindelijk begin 19e eeuw onder de slopershamer viel.

Jacques van Rensch

Ich sjriéf mich

Alberts

Afgeleid van de Germaanse voornaam Athala – bertha dat “adel – schitterend” betekent. Hiervan zijn weer de voornamen Athalbert, Adelbertus, Albert(us) en Albrecht afgeleid. Van deze familienaam bestaan vele varianten. We noemen er enkele: Albrechts, Albright, Adelbrecht, Olbrechts, Olberek, Albert en Aalberse.

De Beaumont

Van de veel voorkomende plaatsnaam Beaumont (Henegouwen, départment Nord, départment Pas-de-Calais en départment Somme). Verwante namen zijn Beaumont(t), Biamont, Biemont, Bémon(g), Bemont, Beaumont en Bemant.

Blezer

Drie mogelijkheden. 1. Van de voornaam Blasius. 2. Van de beroepsnaam van de trompetter, in het Middelnederlands “blaser” 3. Van het Middelnederlandse “blasen” dat onder andere pochen, opscheppen betekende of van het Middelnederlandse “vlees blazen” een oneerlijk en verboden middel-tje dat de slaggers toen aanwendden om het vlees aantrekkelijker te maken. Dergelijke slaggers werden “blasers” genoemd. Varianten van deze naam zijn: Blazer, de Blaeser, de Bleyser, Blaise, Blees, Bleize, Bles en de Blijzer.

Boé

Misschien is deze naam een variant op de familienamen Boe, de Boe, (de) Bou of Debou. In dat geval is hij afgeleid van het Middelnederlandse “boud, bout” dat kalm, zelfverzekerd, vol zelfvertrouwen betekent.

Coenegracht

Een bekende Maastrichtse familienaam die in verband staat met de hof Coenegracht gelegen in de dorpskom van Riemst (Belgisch-Limburg). De hof wordt reeds vermeld in 1379. Verwante familienamen zijn: Coenegrachts, Coengrachts en Coenegras.

Cruts

Over de herkomst van deze naam zijn de geleerden het niet eens. Er bestaan drie meningen. 1. In verband staand met een kruis (kruts) dat vóór, of in de buurt van een huis was geplaatst. 2. Van de oude doopnaam Crucius. 3. Van de plaatsnaam Krutzen in Hasselt. Varianten zijn: Crutzen, Crutsens, Crutze, Crutzen en Van Crusten.

Doumen

Afgeleid van de Limburgse vleivormen (koosnamen) van de bijbelse voor-naam Adam. Verwante namen zijn: Do(h)men, Doomen, Doemen, Dommen, Dhomen, Duymen en Deumens.

Fouraschen

Twee meningen: 1. Afgeleid van de bijnaam voor een wild, hard, ongevoelig mens, (van het oud-franse ferrage, ferache, farache of forasche). 2. Van "vorage" (smederij). U mag zelf kiezen. Verwante namen zijn: Ferage, Ferauge, Feroce, Fourage, Farasse en Warasse.

Ghijsen

Van de Germaanse voornamen Giso (Gijzelbrecht) of Gaiso. Van deze naam bestaat een twintigtal varianten waaronder Gysen, Gisen, Ghiesen, Guisen en Guisenne.

Hovenaars

Van het Middelnederlandse "hovenare" dat "tuinman" of "hovenier" betekent óf van het Middelnederlandse "hoevenaer": "pachter van een hoeve, bewoner van een leenhof." Verwante namen zijn: Hoevenaers, Huvene(e)rs of Huyveneers.

Van den Hoff

Van de plaatsnaam Ten Hove. Uit de vele varianten kiezen we: Van Hoove, Vanhaive, Vonhoff, Van der Hoof, Van O(o)f en Van den Hoofden.

Houbiers

Van de voornaam Hubert, de Romaanse vorm van de Germaanse naam Hubrecht. Enige verwante namen zijn: Heubert, Hubert, Hubart, Houbier, Huibers, Houbba en Hoebers.

Op den Kamp

Afgeleid van de plaatsnaam Kamp. "Kamp" komt van het Latijnse woord "campus" en betekent open veld, weide of afgeperkt stuk land. Ook de straatnaam Kampweg vindt hierin zijn oorsprong. Enige varianten zijn: Van de Kamp, Van den Camp(e) en Camp.

Kraak

Twee mogelijkheden: 1. Van het Middelnederlandse "crake" of "craek", de naam van een bepaald soort schip. 2. Misschien in verband staand met het Middelnederlandse "craken" dat onder andere babbelen betekent. Verwante namen: Kraack, Krack en de Craecke.

De Leeuw

Ook hier twee mogelijkheden: 1. Verwijzend naar de bijnaam van iemand met de eigenschappen van een leeuw: kracht, trots, onstuimigheid. 2. De naam kan ook verwijzen naar een huisnaam of een uithangbord. Enige varianten zijn: Leeuw, (de) Leu(w), (de) Leeuwe, Leleu en Leeuws.

Lumens

Drie mogelijkheden: 1. Afgeleid van de vleivorm van een Germaanse voor-naam als Leudemar of Leudemond. 2. Van de plaatsnaam Lummen in Belgisch-Limburg. 3. Van de oude roepnaam voor Leonardus: Lumen. Verwante namen zijn: Lummens, Lumen, Lumes, Lommens(s) en Lomme.

Van Megen

Van de plaatsnaam Megen in Noord-Brabant. Varianten van deze naam zijn: Van Meegen en Verme(e)gen.

Meussen

Afgeleid van de Meus (Mewis), de korte vorm van Bartholomeus. Van deze naam bestaan tal van varianten. We noemen: Meus, Meurs, Meyes, Meeuwig Mebis, Mewissen, Demeus en Sermeus.

Moonen

Van de vleivorm van de heiligennaam Simon. Verwante namen: Monin, Monnin, Moenen, Moone Monnens en Monneijn.

Pletzers

Waarschijnlijk een variant van Plesters dat op zijn beurt weer in verband staat met Pleisters. Pleister was de beroepsnaam van de pleisteraar, de stukadoor.

Varianten van deze naam zijn: Pletzer en Plessers.

Reiters

Twee mogelijkheden. 1. Van het Middelnederlandse "reiter": de werkmans die de sloten schoonmaakt, ze zuivert van kroos en waterplanten. 2. Afgeleid van het Duitse "Reiter" (ruiter).

Van Lieshout

Van de plaats Lieshout in Noord-Brabant.
Varianten: Lishout en Van Lishout.

Schlösser

Afgeleid van de Duitse beroepsnaam Schlosser: slotenmaker, kleinsmid.
Enige varianten: Schlöszer, Schloesser, Schlos(s), Schlessen.

Schuurmans

Twee mogelijkheden: 1. Van "schoor" aangewassen grond, buitendijks land. 2. Van de plaatsnaam Ter Scu(e)re. Een aantal varianten: Schurmans, Schürman(n), Schuer(e)mans, Scheur(e)mans, Schuirmans en Schoermans.

Spijkers

Ook hier twee mogelijkheden: 1. Afgeleid van "spijker", in de Middeleeuwen de beroepsbijnaam van de spijker- of nagelmaker. (vgl. de familienaam Nagelmackers). 2. Afgeleid van de beroepsbijnaam van de houder van een spijker of korenschuur.

Enige verwante namen zijn: Spyker, Spicker en Spieker.

Stevenhaagen

In verband staand met de plaatsnaam Stavenhagen in Mecklenburg (voormalige D.D.R.). De enige variant is Stevenhaegen.

Tossings

Afgeleid van de Limburgse voornaam Tossing (Toussaint). Verwante namen: Tossaint, Tosseng, Tossens, Toussaint en Toufsaint.

Verdeuzeldonk

Misschien van dezelfde oorsprong als de familienaam Verdesseldonk (Van Desteldonk). Desteldonk is een plaats in Oost-Vlaanderen. Varianten zijn: Vandijsseldonk en Verdesseldonk.

De Vreede

In verband staand met het Middelnederlandse "vrede" of "vrijde": omheining, afgesloten gebied. (vgl. het Duitse "Friedhof"). Het is ook mogelijk dat de naam in verband staat met de huisnaam "De Vrede" Verwante namen: Van de Vrede, Van de Vreijde en Van de Vreije .

Van der Weijden

Afgeleid van de verspreid voorkomende plaatsnaam Ter Wee(de) óf van "weide". Aan deze familienaam verwante namen zijn onder meer: Van der Weeden, Van der Wey, Van der Weehe, Verwee en Verveij.

Gilles Jaspars

Natuur

Sjteenkkies

Eerst een beetje geschiedenis.

Sjteenkkies, rommedoe, Limburgse kies, "Hernse" kies, allemaal benamingen voor dezelfde kaas. Uit een geschrift van 1228 blijkt zelfs nog een andere benaming. Er wordt verwezen naar een kaas genaamd Angeloz of Remoudou en dat is de oudst bekende naam voor de nog steeds zeer populaire kaas. Deze kaas nam in de regio in het dagelijkse

e rommedoeke.

handelsverkeer ook een belangrijke plaats in. Uit de streek van Herve zijn koopakten bekend uit 1466 en 1508 waarin vermeld staat dat het gekochte huis deels betaald moest worden met 2 dozijn rommedoes. In 1555 moest keizer Karel V (1500-1558) afstand doen van de noordelijke Nederlanden. Hij nam vervolgens allerlei maatregelen om dit gebied te boycotten. Onder andere verbood hij export van granen naar de noorde-

lijke Nederlanden. Van oudsher werd er in de streek rondom Herve en Limbourg veel graan verbouwd waarvan het grootste gedeelte aan de noordelijke Nederlanden verkocht werd. Door het exportverbod zagen de akkerbouwers zich genoodzaakt massaal over te schakelen op veeteelt. Door deze massale overschakeling kwam er weer een overschot aan melk waarmee men zich aanvankelijk geen raad wist. Omdat het land van Herve dun bevolkt was, de consument vaak te ver weg woonde en er geen conserveringsmethoden voor melk bestonden, ging men naarstig op zoek naar producten waarin veel melk verwerkt kon worden en die vervolgens gemakkelijk bewaard konden worden. Men wist al lang dat bij het melken de eerste melk minder vet bevat dan de laatste. De eerste melk werd dan ook gebruikt als drank voor mens en dier. Van verse melk wist men zeker dat ze zuiver was en dat was in die tijd met drinkwater uit de put vaak niet het geval. De namelk was door het hogere vetgehalte uitermate geschikt voor boter- en kaasbereiding. Het Waalse woord voor namelk is "remoudou", waarmee meteen verklaard is waar de naam rommedoe vandaan komt. Op beperkte schaal werd er al eerder kaas gemaakt, de techniek had men dus al onder de knie. Door de forse toename van de hoeveelheid geschikte melk zag men in de kaasbereiding een perfecte oplossing voor het conserverings- en transportprobleem. Nu nog de verkoop. Om de regionale kaas te promoten deden raadsleden van de stad Herve vaak giften in de vorm van rommedoe. In de gemeentelijke archieven van Herve treffen we een aantekening aan waarin vermeld staat dat de burgers twee dozijn rommedoes aanboden aan stadhouder Hendrik van Nassau, die nota bene de stad bezocht om er het calvinisme te introduceren. Een nota uit 1693 maakt melding van vier dozijn rommedoe, door de stad aangeboden aan de gouverneur van Namen, waarvan men hoopte dat hij van Herve een garnizoensstad zou maken. Dus wanneer hoogwaardigheidbekleders in Herve ontvangen werden, boden de autoriteiten rommedoe aan om bij hen in de gunst te komen, overtuigd als ze waren van de kwaliteit van hun kaas. De rommedoe genoot alom waardering. Een rapport, gericht aan de prefect van het Departement van de Ourthe, gedateerd 27 Fructidor, an 9 (14 september 1801), verschaft opmerkelijke details over de productie van rommedoe: "Het is in Herve en haar omgeving waar men kaas maakt, genaamd Angelos of beter bekend als Remoudou. Ze zijn op weg om tot de beste van Europa te behoren. Men gebruikt de melk die in de uier is achtergebleven na het gewone melken. Van deze namelk maakt men de kaas."

Het centrum van de kaashandel lag in Limbourg. In dit stadje in het zuiden van het land van Herve, werd eeuwenlang kaas opgeslagen en verhandeld. Naast rommedoe noemt men de kaas ook wel Herfse kaas, stinkkaas of Limburgse kaas. Deze laatste naam is dus geen afgeleide van onze provincienaam maar vindt zijn oorsprong in Limbourg in het land van Herve. Door de eeuwen heen bleef de rommedoe een zeer gewild product. Zijn reputatie bleef alsmaar stijgen en dus ook de productie. Tot 1930 werd op vrijwel elke boerderij in het land van Herve, maar ook op vele boerderijen in Zuid-Limburg, op ambachtelijke wijze rommedoe gemaakt. Zo vertelde mijn moeder dat er bij haar thuis op de boerderij in Honthem vroeger ook rommedoe gemaakt werd. Niet bestemd voor de verkoop, maar voor eigen gebruik. Hub. Wolfs vertelde mij, dat hij er regelmatig op uitgestuurd werd om bij Zjang Dassen aan de "Pötsjtèg" een emmer volle melk te halen. Zijn moeder maakte daar rommedoe van, waarvan Zjang Dassen dan de helft kreeg. In die tijd kwamen de melkfabrieken sterk op, en ook enkele kaasfabrieken. In hun pogingen het productieproces te vereenvoudigen, leverden de kaasfabrieken aanvankelijk rommedoe van niet constante kwaliteit, waardoor de meeste kaasfabrieken weer net zo snel verdwenen als ze waren opgekomen. Slechts enkele fabrieken die in staat bleken een efficiënt productieproces te combineren met de ambachtelijke kaasbereiding, hebben het overleefd en zijn thans verzekerd van vaste

Melk werd in grote metalen kuipen gegoten.

klandizie. De arbeidsintensieve ambachtelijke wijze van kaasbereiding is er echter debet aan dat er nog slechts op ongeveer 10 tot 15 boerderijen rommedoe gemaakt wordt. Beter kan ik zeggen "remoudou" want al deze boerderijen liggen in het land van Herve. Uit Zuid-Limburg is de kaasbereiding al zeker 30 jaar verdwenen, maar toch rekenen we de rommedoe nog steeds tot onze streekproducten.

Het ambachtelijke productieproces.

Mijn oudste herinneringen aan stinkkaas of rommedoe gaan terug tot 1958. Ik was toen 7 jaar en ik kan het me nog zo goed herinneren omdat het volgende voorval heel veel indruk op mij maakte. Mijn ouders hadden een drukke zaak en met vijf opgroeiende kinderen waren de huisregels streng doch rechtvaardig. Een van de regels was dat er gezamenlijk gegeten werd. En het was destijds vanzelfsprekend dat er aan tafel weinig door ons kinderen gesproken mocht worden. Als er al gesproken werd dan deed pa of ma dat en meestal had de mededeling een corrigerend karakter. Tegenspraak werd niet geduld en commentaar op de kwaliteit van het eten was al helemaal uit den boze. Overtreders waren verzekerd van een vroege nachtrust! En toch ging het zo nu en dan mis en werd er wel degelijk commentaar op de kwaliteit van het eten geleverd. Wekelijks stond er minstens een keer rommedoe op tafel en zo nu en dan kwam het voor dat de smaak niet aan de verwachtingen voldeed. Liefhebbers van rommedoe ondervinden ook nu dat de kaas soms een penetrante, scherpe smaak heeft die "goje" rommedoe niet heeft. Zo ook op die bewuste dag.

Met veel misbaar werd de slecht smakende kaas al bij het eerste proeven afgewezen. Niet door een van ons kinderen, maar door Pa. Dit gebeurde met enkele ferme vloeken en verwensingen aan het adres van de plaatselijke kruidenier. Ook Ma werd belerend toegesproken want zij had de slechte kaas immers gekocht. Vervolgens gooide Pa de kaas resoluut in "d'n drekbak", nam de sleutels van de auto en reed weg. Een half uur, drie kwartier later was hij terug en legde met een grote uithaal twee verse rommedoes op tafel. "Zo" zei hij toen "dít is rommedoe". De behoefte aan "goje" rommedoe was zo groot dat hij er à la minute een retour Sint-Pietersvoeren voor over had gehad.

Op zich was deze actie ook weer niet zo vreemd, want we hadden thuis wel iets met rommedoe. De oudste zus van Pa, mijn peettante, heeft vele jaren op haar boerderij in Heyenrade rommedoe gemaakt totdat zij enkele jaren na de tweede wereldoorlog hiermee moest stoppen vanwege

jicht. Jarenlang dagelijks vele uren werken in een natte omgeving had zijn tol geëist. De rommedoe van taant Tien, zo heette mijn peettante, stond in de wijde omgeving bekend om zijn goede en constante kwaliteit. Gelukkig kreeg het jonge gezin uit Heyenrade toen hulp van de jongste zus van Pa, taant Mieneke. Deze taant Mieneke is inmiddels de tachtig gepasseerd maar weet zich nog feilloos te herinneren hoe de kaas gemaakt werd. Heel graag ging ze op mijn verzoek in om te vertellen hoe men destijds te werk ging. Anderhalf uur later waren al mijn vragen beantwoord. Taant Mieneke aan het woord:

"Alles begint met een geschikte kelder. Deze moet voldoende vochtig zijn, niet zo vochtig dat het water langs de muren loopt en op de vloer staat, maar toch, voldoende vochtig. Dan moet de kelder ook over een goede ventilatie beschikken en moet er een weinig daglicht binnenvallen. Dat alles ook proper moet zijn is vanzelfsprekend. Bij taant Tien was het maken van kaas hoofdbron van inkomsten en dus een continu proces. Dit proces bestaat dagelijks uit tweemaal een cyclus van twaalf uur. Laten we beginnen om 5 uur 's middags. De koeien werden gemolken. Bij taant Tien hadden ze 10 koeien die gemiddeld 17 liter melk gaven.

De kaastafel.

De melk werd in grote metalen kuipen gegoten waar onmiddellijk, en roerend, een maatbekertje stremsel "rênsel" aan toegevoegd werd. Het maatbekertje had het formaat van een flink borrelglaasje. Taant Mienieke gebruikte steeds het bekertje. Taant Tien echter goot het stremsel rechtstreeks vanuit de fles in de melk, puur op gevoel. Het stremsel moest meteen na het melken toegevoegd worden "aanders bevong ze neet". Met andere woorden, als de melk teveel afgekoeld was, stremde ze onvoldoende. Het naderhand opwarmen van melk tot ongeveer 35° heeft een averechts effect op de kwaliteit van het eindproduct. Het resultaat is dan een kaas die veel te vroeg rijp is of te vroeg gaat "lopen" zonder dat de optimale smaak bereikt is. Ongeveer anderhalf uur later begon de melk zichtbaar te stremmen en kwam de eerste wei boven drijven. Deze eerste wei kon met een kannetje afgeschepd worden. Om de resterende wei gemakkelijk af te kunnen scheppen werd er een vergiet ("zybaar") middenin de opstijvende melk geplaatst. Het vergiet liep langzaam vol met wei die dan gemakkelijk af te scheppen was. Per 100 liter melk resteerde ongeveer 45 liter wei die weer aan de kalveren en varkens te drinken werd gegeven. Nadat vrijwel alle wei was afgeschepd werd de gestremde melk of wrongel op dikte gecontroleerd. Eenmaal voldoende dik, verhuisde deze vanuit de kuip naar de kaastafel. De kaastafel was in feite een grote houten bak, ongeveer 200 cm lang, 60 cm breed en 14 cm diep. De tafel stond een beetje schuin en in de bodem waren groeven aangebracht. Om de 7 cm plaatste men in de lengterichting een plank (14 cm hoog) die met kleine tussenschotjes op haar plaats werd gehouden. Ook de tussenschotjes hadden aan de onderkant kleine inkepingen zodat de resterende wei naar het laagste punt van de tafel kon afvloeien. (Sectie Streekmuseum heeft een originele kaastafel in haar collectie). Naargelang de hoeveelheid kaas werden er planken op de tafel aangebracht en werd de kaas er met zorg tussen verdeeld. De kaas werd niet aangedrukt. Alles moest wel snel gebeuren want de nog jonge kaas mocht ook weer niet te snel afkoelen. Inmiddels waren sinds het melken ruim twee uur verstreken. Nu kon de resterende wei langzaam via de groeven in de bodem van de kaastafel afvloeien naar het laagste punt van de tafel. Daar zat een gat in de bodem en onder de tafel stond een emmer om de wei op te vangen. Na enkele uren was er voldoende wei uitgelopen waardoor de kaas al stevig begon aan te voelen. Hij werd dan op maat gesneden, in kubussen van 7 cm. Vervolgens werden ze voor de eerste keer gedraaid. Zo bleven ze dan staan tot de volgende ochtend zodat er ook de laatste wei kon uitlopen. De volgende ochtend begon mijn oom (noonk Simon) om 5 uur met melken en taant Tien bracht de

jonge kazen van de vorige avond op houten rekjes "hëurtsjes" naar de kelder. Daar werden ze ondergedompeld in een pekelpad en bleven daarin 12 uur liggen.

Madeleine Hanssen uit Battice aan het werk in de kelder.

In de kelder bevond zich een rek met 6 legplanken. Op elke legplank kwam de productie van een week te liggen. De jongste kazen lagen op de onderste legplank. Nadat de jonge kazen in het pekelpad waren gelegd werd begonnen met het wassen van de rijpende kazen. Elke kaas werd twee keer per week gewassen. Was er weer een week voorbij, dan verhuisden de kazen naar een hoger gelegen legplank. Op de bovenste legplank lag dus de rijpe rommedoe, klaar voor de verkoop. Ondertussen was noonk Simon klaar met melken en stond er weer 170 liter melk gereed. Tussen de bedrijven door had taant Tien daar alweer het stremsel aan toegevoegd en kon het proces weer van vooraf aan beginnen. Wel werd eerst nog de kaastafel grondig gereinigd met kokend sodawater.

Na 6 weken werd de rommedoe verkocht.

In speciaal papier werden ze ingepakt en vervolgens gestempeld met VV (volvet). Verkocht werd er aan huis, maar de grootste hoeveelheid werd

door noonk Simon op de markt in Gulpen en Maastricht verkocht. De rommedoe kostte per stuk 7½ cent maar in Maastricht mocht het wat meer zijn. De bakfiets werd geladen met 100 rommedoes en er werd pas naar huis gegaan als alles verkocht was. De wekelijkse reis naar Maastricht was in die tijd een hele onderneming. Met de geladen bakfiets naar het Station in Wijlré en vandaar verder met de tram naar Maas-tricht. Dat de rommedoe in Maastricht duurder was, had onder andere te maken met de extra reiskosten maar uiteraard ook met de kwaliteit van de rommedoe. De stedelingen hadden het er graag voor over en wisten zij veel dat de kaas in Gulpen slechts 7½ cent kostte? Bij thuiskomst uit Maastricht zei noonk Simon vaak tegen taant Tien: "Ich hub mich hûi e pekske Fiatsjes durve mitbringe. Ich han nung cent krege vur d'r kiës". Fiatsjes waren kleine sigaartjes. Er was nog een belangrijk aspect bij het kaasmaken. De kelder moest volkomen vrij van vliegen zijn. Want wanneer een vlieg kans zag haar eitjes in een rommedoe af te zetten, dan kon die als verloren beschouwd worden. Het oog van de meester zag meteen of er wormpjes in een rommedoe zaten. Deze kaas werd als het ware noodrijp. Al na enkele dagen was het zichtbaar en bij een lichte aanraking begon de kaas al te "lopen". Het spreekt voor zich dat een dergelijke kaas weggegooid werd."

De beschermde status.

Terug naar de reputatie van de rommedoe. Het culinaire journaal van het Franse Le Monde oordeelt dat de Herfse kaas tot een van de drie niet-Franse kazen behoort die de moeite waard zijn, naast de Britse Stilton en Zwitserse Vacherin. Het is dus niet verwonderlijk dat de naam en productiewijze van de kaas van het land van Herve in 1938 wettelijke bescherming kregen door middel van de "Appellation d'Origine Protégée". Per Europees Reglement kwam daar in 1992 nog eens de geografische begrenzing bij. Er staat exact omschreven binnen welk gebied de Herfse kaas gemaakt mag worden. En Zuid-Limburg hoort daar niet bij.

De smaak.

Alles bepalend is en blijft toch de smaak van een product. Dat is bij rommedoe niet anders. Wel anders is de geur van rommedoe. Met ons reukorgaan zijn wij feilloos in staat om vast te stellen of een product bedorven is of niet. Rommedoe brengt ons echter op een dwaalspoor. De ontombare geur dringt door alles heen en de lucht er omheen is zwanger van rottigheid. Het is niet voor niets dat rommedoe ook wel stinkkaas

genoemd wordt. Hij kan zijn naam alle eer aan doen. En toch, geef je rommedoe de vrijheid, dan valt het met de geur erg mee. Niet iedereen zal dit met mij eens zijn. Bij de totstandkoming van de smaak van rommedoe zijn allerlei factoren van belang. Het begint bij de melk. Door de kalkrijke bodem van het land van Herve produceren de koeien er kalkrijke melk. Belangrijk is ook dat men rauwe volle melk gebruikt en het beste resultaat wordt verkregen als men meteen na het melken met

De rommedoes liggen te rijpen.

de kaasbereiding begint. En dan de kelder. Daar voltrekt zich als het ware in zes weken tijd de metamorfose van platte kaas "witte kies of fluetkies" tot rommedoe. Verantwoordelijk voor deze gedaanteverwisseling is de microflora zoals die in vochtige kelders aanwezig is. De microflora die verantwoordelijk is voor de rijping van rommedoe bestaat grotendeels uit bacteriën waarvan de belangrijkste de roodbacterie (*Brevibacterium Linens*) is. Deze roodbacterie zorgt niet alleen voor de oranje gele kleur van de rijpe rommedoe maar is vooral verantwoordelijk voor het verbinden van de melkzuren en kalkstoffen en brengt omzettingen teweeg waarbij ammoniak en zwavelwaterstof ontstaan.

De roodbacterie hecht zich het eerst aan de buitenkant van de kaas waardoor de kaas van buiten naar binnen rijpt. Op haar beurt is de

roodbacterie weer afhankelijk van een aantal factoren. De luchtvochtigheid in de kelder is al genoemd. Voor het aannemen van de rode kleur is de bacterie afhankelijk van caroteen, en caroteen op zich is weer afhankelijk van licht. Er moet dus een weinig daglicht in de kelder binnen vallen. Eind jaren zestig heeft men proefondervindelijk kunnen aantonen dat het maken van rommedoe in het volstrekte duister een averechts effect sorteerde. In plaats van een fraai oranje gekleurde rommedoe ontstond een kaas met een vuil, groenige tint. Ook de smaak liet het afweten. Kortom, ook caroteen is in hoge mate verantwoordelijk voor het eindresultaat.

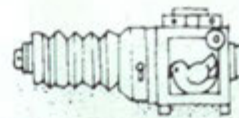
Het ontbijt.

Het eindresultaat! Daar gaat het om. Vrijwel elke zaterdag wordt er thuis ontbeten met rommedoe, vers roggebrood of zuurdesembrood en stroop. Persoonlijk geef ik de voorkeur aan een rommedoe die nog hard aanvoelt. Van buiten een beetje zacht en van binnen een wit hart. En bij de eerste hap volgt steevast de vraag: "Is 'r good?"

Hub. Reumers

Met dank aan taant Mieneke en taant Tien.

Foto

1980. SCG veteranen.

Achter v.l.n.r.: Nico Dassen, Sjarel Waber, Hub Koekelkoren, Henri Goessens, Laur Doyen en Louis van Geleen.

Voor v.l.n.r.: Jean van Caldenborgh, Wil Thijssens, Hajke Goessens, Jo Peters en Sjël van den Boorn.

1954. Zjéf Doyen en Freddy Doensen voor de toren van Pisa tijdens de Rome-reis van de verkenners.

± 1940. José en Ludo Willigers.

1964. Grote Bronk. V.l.n.r.: Math van de Weerd, Jean Fievez, Leo Frambach en Eddy Jacobs.

Geziën

De achtergevel uit ons vorige periodiek werd door veel wandelaars herkend. Dit bleek uit de verschillende goede reacties die ik kreeg. Steenstraat 10 luidde de oplossing en de trotse eigenaren zijn Nicole Duysens en Jeroen Wijckmans. Samen met hun zoons Teun en Jelle betrokken zij deze woning in juni vorig jaar. Zij kochten dit huis van Lilian Schutz en Rick Kusters. De woning was zo goed in orde dat zij, op wat schilderwerk na, er meteen in konden trekken.

Toch zul je als je voor de eerste keer op bezoek gaat bij Nicole en Jeroen en je de weg moet vragen, sneller een blik van herkenning zien bij de mensen bij het vragen naar de boerderij van Lena van de Weerd. Zij was enig kind en met haar ouders Elisabeth (Lies) Caelen en Theodorus (Dores) van de Weerd woonde zij hier haar hele leven. Van haar nicht Marie Caelen-Dassen hoorde ik dat de boerderij uit een erfenis van de familie Caelen in bezit gekomen was van Lies en Dorus. De ouders van Lies die drie kinderen hadden, hun dochter Lies en de zonen Alphons en Zjang, verdeelden hun riant bezit in drieën. De boerderij Rijksweg 195 kreeg Alphons (Marie woont nu hier) en Zjang kreeg de boerderij Rijksweg 198 (de huidige bewoner is Bèr Schrijnemaekers "Bèr van Zjirke"). Lies kreeg Steenstraat 10 en een kleine woning aan de Rijksweg. Die woning is gesloopt toen de Baroniestraat werd aangelegd. De ouders van Lies, Alphons en Zjang zijn, voor zover ik heb kunnen achterhalen, de eerste bewoners van de boerderij aan de Steenstraat geweest. De woning moet dan ook van eind 18^e eeuw zijn geweest.

Na het overlijden van Lena is de woning gesloopt en herbouwd. De oude gewelfde, van mergel gemaakte, kelder en de put, nu door een steen op het terras bedekt, zijn behouden gebleven. De schuur werd verbouwd tot

woning. Daar wonen nu Marlies van de Boorn en Jan Vincken (Baroniestraat 1). Het "bakkes" werd gerestaureerd.

De burens van Lena, Jeanne Schneiders en Alfons van der Linden, vertelden mij dat ze altijd goed bevriend zijn geweest met Lena. Evenals de moeder van Jeanne, Fien Schrijnemaekers. Jeanne speelde als klein meisje met haar zusjes bij Lena op de boerderij en vaak als ze op de "uüverdên" speelden, haalde Dorus hen daar weg omdat het veel te gevaarlijk was. Alsof het zo moest zijn, viel Dorus zelf toen hij 92 jaar oud was van de ladder toen hij dezelfde "uüverdên" wilde opklimmen. Hij stierf enkele dagen later aan de gevolgen van deze val. Nadat de ouders van Lena, Dorus en Lies, waren overleden runde Lena de boerderij helemaal in haar eentje. Met haar handicap, één been was korter dan de andere, was dat een zware opgave. Jeanne kan zich nog goed herinneren dat Lena vrijwel iedere dag langskwam met de "honsker" om de koeien te gaan verzorgen die in een wei achter het klooster stonden. Lena overleed op 92-jarige leeftijd in bejaardentehuis De Bron te Eysden op 10 april 1993.

Bovenstaande prachtige achterom mag zeker "epäort" genoemd worden.

Sjef Caris

Wat maog 't ziën?

Het afgebeelde voorwerp uit nr. 4 van vorig jaar is een graanharp die diende om graan te zuiveren. Het werktuig bestaat uit een bak en een schuin opgestelde vaste rechthoekige zeef. Het te reinigen graan glijdt vanuit de bak over de zeef naar beneden. De snelheid waarmee het graan naar beneden komt, kan geregeld worden door de schuinite van de zeef te wijzigen. Klein vuil en stof vallen door de zeef op een plank onder de zeef en vervolgens door een opening op de grond. Het graan wordt onderaan de zeef opgevangen.

Deze keer was er geen correcte uitleg, dus geen prijswinnaar. Voor de volgende keer een dubbele prijs. Wie raadt het nieuwe voorwerp op de pagina hiernaast? Reacties naar Rijksweg 57, 6247 AB Gronsveld.

Uitbreiding collectie.

Er werden weer veel voorwerpen aan onze verzameling toegevoegd.

- Veel interessant materiaal van de zolder van de Sint-Martinusschool.
- Verschillende landbouwwerktuigen van de familie Eddie Goessens-Willems uit Mheer.
- Van Slangen uit Amby kregen we een authentieke houtdraaibank uit ongeveer 1800.

Bedankt mensen. Wij zorgen voor het verdere behoud.

John van de Weerd (tel. 4085117)

Kên d'r hön nog

Père Ange

Joseph Jan Arnold (Zjêf) Willigers werd in Gronsveld geboren op 29 maart 1901 in de Hennemettenstraat ofwel "de Sjnysterstèg". Hij was de jongste van de tien kinderen van Jan Willigers en Trênsje Dreesen. Jan was de kleermaker van het dorp, vandaar "de Sjnysterstèg", en Trênsje de "wysvrouw". Zjêf doorliep de lagere school in Gronsveld en viel op door pienterheid, nieuwsgierigheid, lef, maar vooral ondeugendheid. Hij was samen met onder andere Bèr Pleumeekers en Geel Lemmens misdienaar, maar dat bleek geen garantie voor goed gedrag. Met Geel en Bèr had hij iets uitgedacht om de dag van 1 april extra luister bij te zetten. Samen met zijn twee kompanen ging hij naar Pie Pootsj (de smid). Hij vertelde Pootsj dat hij door de pastoor was gestuurd om hem te vragen of hij het slot kon komen repareren van een ijzeren hek links naast de pastorie ("Pesjtoerswejke"). De smid geloofde de bengels omdat hij wist dat ze misdienaar waren en zei dat hij meteen zou komen. Hij hing een grote kist met gereedschap aan zijn schouder en liep over het Kerkplein naar het bewuste hek. Het slot dat al jaren niet meer gebruikt was, bleek één klomp roest te zijn. Het kostte Pootsj een paar uur werk om het slot weer draaiende te krijgen. Hij pakte zijn spullen in en belde bij de pastoor aan om zijn loon te ontvangen. De ondeugende

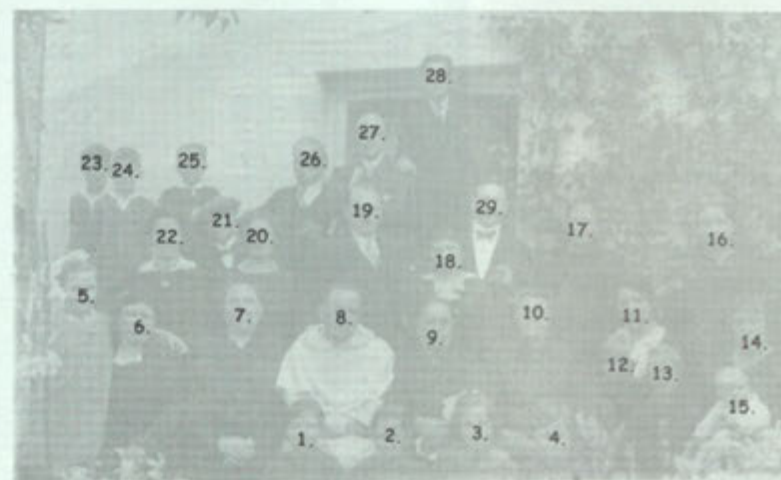
"koerëzele" zaten al die tijd gniffelend achter de muur van het kerkhof vanwaar zij een prima zicht hadden op de gebeurtenissen. De pastoor bleek dus nergens van af te weten en had zeker geen opdracht gegeven. Pootsj was verbijsterd en vroeg: "Meh wè gèit mich dan betaole?" Op dat moment kwamen de bengels achter de muur vandaan en renden weg terwijl ze luid riepen: "èin apreel, èin apreel". Toen de tachtigjarige Père Ange mij dit verhaal vertelde glinsterden zijn ogen en bulderde hij van het lachen en zei: "Ich kôs lege, ich kôs lege, dat gelûif ste neet". Dat de knapen Pie Pootsj een tijdje moesten mijden spreekt voor zich. Na de lagere school ging Zjêf met nog enkele andere jongens uit Gronsveld in Maastricht naar school. Om 7.00 uur namen ze de trein aan het station in Gronsveld. Maar ook zo vroeg op de dag zat Zjêf al vol streken zoals mag blijken uit nog enkele anekdotes die wij uit zijn mond mochten optekenen. In de zomer waren er altijd een aantal boerinnen uit Eckelrade en Sint-Geertruid die ook te voet op weg waren om dezelfde trein te halen. Zij droegen meestal twee grote armkorven waarin groen-

Zjêf als middelbare scholier.

ten en fruit maar ook vaak boter en eieren zaten om op de markt te verkopen. Ondeugende Zjêf spoorde dan de andere jongens aan om te gaan rennen. Terwijl ze de boerinnen met hun manden voorbij liepen, vroegen ze zich hardop af of ze de trein nog wel zouden halen. De vrouwen die geen horloge droegen, namen dan maar het zekere voor het onzekere en liepen met hun zware last zo hard ze konden om totaal buiten adem op het perron te arriveren waar ze dan een kwartier moesten wachten tot de trein kwam. De jongens bleven dan een beetje uit de buurt van de dames.

In Maastricht ging Zjêf vaak met een vriendje naar de markt in plaats van naar de school van de paters. Op de markt vond hij het echte leven plaatsvinden. In een hoekje bij het stadhuis was er altijd biggenmarkt en daar gingen ze vaak een kijkje nemen. Als de boerin van de biggen even niet oplette, maakte Zjêf het deurtje van een van de manden los om dan weer snel tussen het volk te gaan staan. Als de biggen dan even later wild krijsend er vandoor gingen, hielpen de deugnieten met vangen wat betekende dat ze de "bagke" in alle windrichtingen over de markt joegen. Als hij sprak over de Eerste Wereldoorlog met de vele Belgische vluchtelingen, de armoede en de vele bedelaars die naar het dorp kwamen, bleek hij zeer betrokken. Dat mannen die invalide werden en niet meer voor hun gezin konden zorgen niet werden geholpen, vond hij onmenselijk. In die tijd kreeg zo iemand een vergunning om te gaan bedelen, dat was alles. Ook de pastoor bleek niet aan hun kant te staan. De nieuwe pastoor, een oud-leraar van het seminarie in Rolduc, hield zondags donderpreken. Père Ange herinnert zich dat op de eerste twee banken voor de preekstoel niemand meer wilde zitten omdat ze nat werden van het speksel dat de pastoor door zijn gebrul uitstootte. Hij dreigde met hel en verdoemenis. Ook in de biechtstoel die men regelmatig diende te bezoeken kregen de beminde gelovigen er flink van langs. Als er een jaar geen kindje geboren was in een gezin werd de echtelieden op hun plichten gewezen en ook dat ze vooral niet in zonde mochten leven. Zjêf keurde deze gang van zaken af en zei daarover: "De lûi van Groéselt hawwe e geweldig geluef, aandere wäore ze doûw allemaol devaan aof gevalle". Hij vond dat de kerk en zeker de pastoor aan de kant van de armen en machtelozen moest staan. Misschien lagen hier wel de wortels voor zijn roeping tot het priesterschap. Zeker is dat hij in die tijd een bijzondere belangstelling ontwikkelde voor het kloosterleven van de dominicanen in Rijckholt. Het klooster in Rijckholt was in die tijd op het hoogtepunt van zijn bestaan. Toen Zjêf achttien jaar was, besloot hij zijn intrede bij de

1926. Familiefoto voor het ouderlijk huis bij zijn Eerste H. Mis.

1. Catharine 2. Alice 3. Marie-José (dochter van Anna) 4. Catharina Wintraeken 5. Lène (dochter van Anna) 6. Anna 7. Marie Schrijnemaekers (Reintjens) 8. Père Ange 9. Trênsje 10. ? 11. Antoinêt 12. Margriet 13. Marie-Louise 14. Maria 15. Gerard 16. Fien Peeters (weduwe van Frans) 17. Wiske Doyen (van Sjtéske) 18. Tien 19. Zjaak Wintraeken 20. Marie (uit Rekem) 21. Zjang 22. Francine (uit Rekem) 23. Zjêfke (van Maria) 24. Zjeng Wintraeken 25. Zjeng 26. Willem 27. Harie 28. Robèr (van Maria) 29. Jozef (man van Maria).

dominicanen in Rijkholt te doen. Daar werd hij op 5 juli 1926 tot priester gewijd. Zjêf heette voortaan Père Ange, een naam die hij had aangenomen nadat de prefect van zijn klas, die zo heette en waar hij een enorme bewondering voor had, was overleden. Père Ange wilde nu naar de missie en aangezien hij bij een Franse orde was en dus vloeiend Frans sprak, werd hij uitgezonden naar Indo-China, het huidige Vietnam en toen een Franse kolonie. Hij woonde en werkte daar bijna twintig jaar in de provincie Ton-Kin. Hij leerde snel de Vietnamese taal want het Frans werd alleen in de stad en in de hogere kringen gesproken, niet in de dorpen waar hij werkte. Op zijn paardje trok hij door de jungle van dorp naar dorp om het evangelie te verkondigen. Toch was dat niet zo gemakkelijk vertelt hij. Als hij de dorpelingen sprak over de goede vader in de hemel die iedereen gelukkig wil maken, waren ze een en al oor. Maar als hij na diverse bezoeken probeerde belangstelling te krijgen voor de

Oktober 1929. Père Ange vlak voor zijn vertrek naar Indo China.

1929. Père Ange neemt afscheid van zijn moeder. Zij trots en verdrietig.

catechismuslessen als voorbereiding op hun doop, kwamen de uitvluchten. "Nee, nu even niet, want binnenkort is er een bruiloft en de voorbereidingen vragen zoveel tijd dat we daar nu geen tijd voor hebben." Dit soort uitvluchten kreeg hij steeds te horen. Intussen kreeg hij steeds meer oog voor de dagelijkse problemen van de inlanders. Ze waren arm en afhankelijk van wat hun kleine akkertjes opleverden. Ze woonden in hutjes waar niets was dan een rieten matje om op te slapen, geen stoel, geen tafel, niets. De mensen zaten uren buiten op hun hurken, vrouwen bij een vuurtje tussen stenen met een rooster waarop gekookt werd. Mannen kletsend met de buurman terwijl een kommetje thee dat nooit ofte nimmer afgewassen werd van hand tot hand ging. De mensen waren wel arm, maar zo lang er geen ongelukken gebeurden, niet ongelukkig. Maar als hun buffel stierf, was dat een ramp. De buffel was nodig om het land te bewerken, maar ook als ze naar het grote dorp gingen, een hele dag lopen, om bijvoorbeeld een zak rijst te verkopen, was de buffel onmisbaar. Toen Père Ange van zijn Vietnamese helper vernam dat er in een van de dorpjes die hij regelmatig bezocht, een buffel was doodgegaan, wist hij dat er mensen in nood waren. Hij stapte op zijn paardje, reed naar het bewuste dorp en vond er de ongelukkige familie.

1930. Père Ange als Vietnamees.

Er moest een nieuwe buffel komen maar er was niet genoeg geld. De boerin had wat geld gespaard, omgerekend ongeveer 15 gulden, maar de buffel kostte het dubbele. Père Ange gaf hun de rest zodat de man de volgende dag op pad kan om in het grote dorp een buffel te kopen. Een week later ging Père Ange eens informeren bij de vrouw of haar man een goede buffel had gekocht. "Ja, ja", zei de vrouw, "een hele mooie buffel". Maar hij vertrouwde het niet, Hij liet zijn helper in het dorp uitzoeken hoe het zat. En die kwam er achter dat de boer het geld voor de buffel in het dorp waar de markt was, had vergokt, een ramp voor het gezin, zij hadden nu helemaal niks meer. Het lukte Père Ange binnen enkele weken het geld voor een nieuwe buffel bij elkaar te krijgen en gaf de boer een tweede kans. Maar opnieuw vergokte deze het hele bedrag. Nu liet Père Ange de man bij zich komen en vertelde de ongelukkige dat hij compassie had met zijn vrouw en kinderen maar dat hij zijn hulp niet waard was. Père Ange was echter bereid nog één keer te helpen maar dan zou hij de boer eerst een twintigtal stokslagen moeten toedienen als straf voor zijn goklust. Hij mocht kiezen: geld en stokslagen of vertrekken. De boer koos het eerste en Père Ange diende hem zelf de stokslagen toe. Hij zei hierover: "Ik had medelijden met die man, maar als ik

aan zijn arme vrouw en kinderen dacht dan sloeg ik met de nodige overtuiging verder". Na die behandeling werd er samen thee gedronken en gingen ze als vrienden uit elkaar.

Zijn verhalen beluisterend, werd mij duidelijk dat Père Ange van missionaris steeds meer maatschappelijk werker werd. Toen ik hem vroeg hoeveel mensen hij bekeerd had, vertelde hij dat dit erg moeilijk was. "Het was alsof je met piano's langs de deur ging. Aan elke deur werd mij aangeraden om daarmee toch maar een deur verder te gaan, die zouden daar wel meer interesse voor hebben".

Het lukte hem in die tijd om vanuit Frankrijk zoveel geld binnen te halen dat hij in Saigon een kerkje kon bouwen.

In 1938 kwam hij voor een verlof van enkele weken voor de eerste keer na bijna tien jaar terug naar Gronsveld. Voor zijn familie was hij onherkenbaar met zijn wilde baard maar toen hij ging vertellen hingen ze allemaal aan zijn lippen. Zijn neefje José, nu bisschop in Uganda, herinnert zich die boeiende onbekende oom met baard en pijp die zo prachtig kon vertellen en die voor hem de eerste inspiratie was om ook missionaris te worden.

Na zijn terugkeer in Ton-Kin brak de oorlog met Japan uit. Vietnam werd bezet en zijn werk werd steeds moeilijker. Hij werd herhaaldelijk opge-

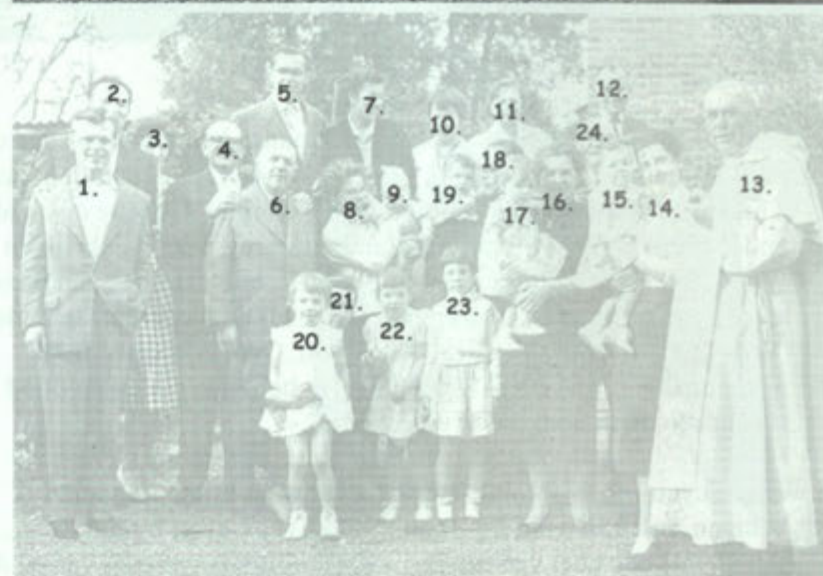
Père Ange als missionaris.

1957. Père Ange met op de achtergrond zijn parochie Eveux.

Père Curé d'Eveux.

1960. Op bezoek bij zijn broer Harie in Gronsveld.
 1. Ludo 2. Gérard (uit Luik) 3. vrouw van Gérard 4. Robèr (uit Luik) 5. Jean 6. Harie 7. Neske (vrouw van Jean) 8. Adèle 9. Bennie Indebraek 10. Monique 11. Annie (uit Luik) 12. Zjéfke (uit Luik) 13. Père Ange 14+15 vrouw van Zjéfke met kind (uit Luik) 16. Clara Pardon (Willigers) 17. Adèle Roosen 18. José 19. Trees Roosen 20. Claire Roosen 21. Thérèse 22. Ina Roosen 23. kind Zjéfke (Luik) 24 Jozef (Luik).

Père Ange in Israël aan de narghileh (Turkse waterpijp).

pakt en bracht in totaal dertien maanden in Japanse kampen door. Na de Japanners kwamen de communisten, gesteund door China, aan de macht. Hoewel hij Ho-Shi-Min, de grote leider van de communistische opstand goed kende, moest hij in 1947 toch het land uit, terug naar Frankrijk en nu voorgoed. Het lukte hem nog verschillende Franse families aan papieren te helpen om het land uit te komen. Omdat hij de Nederlandse nationaliteit had, werd hij niet gezien als volksvijand. Over zijn verblijf in Vietnam zei hij: "Het was een boeiende tijd, ik heb vele malen de dood in de ogen gekeken, meh oonkroéd vergèit neet".

Hij kwam in Lyon in een dominicanenklooster waar hij de financiën moest beheren. In 1950 werd hij pastoor van Eveux even buiten Lyon. Hier beleefde hij nog heel wat drukke, maar vooral aangename jaren. Als dorpspastoor bouwde hij hier een onderkomen voor de jeugd, genaamd "la cabane" waarvan hij de leiding op zich nam. Op zondag na de Mis was hij vaste gast in het café-restaurant van Marie, waar hij in zijn lange witte pij "jeux de boules" speelde en bij slecht weer kaartte. Hij at hier vaak want Marie kookte voortreffelijk. Hij hield van Marie en niet alleen omdat ze zo goed kookte. Zij kwam ook regelmatig in de kerk. Met haar man had hij alleen maar discussies. Hij was ongelovig en Père Ange

noemde hem dan ook een communist. Bij dat alles dronk Père Ange graag een mooi glas wijn. Hij was ook, als financieel adviseur, betrokken bij de bouw van het nieuwe dominicanenklooster in La Tourette. Dit inmiddels wereldberoemde klooster werd gebouwd door de grote architect Le Corbusier.

In 1967 kreeg Père Ange een hersenbloeding waardoor hij de parochie voorlopig vaarwel moest zeggen. Hij woonde enkele maanden in het mondaine Nice om te herstellen. Hij logeerde daar bij mensen die hij in Vietnam had geholpen om het land uit te komen. Na zijn herstel keerde hij terug naar zijn parochie in Eveux. In 1970 gaf hij de parochie over aan een nieuwe pastoor. Hij ging nu eerst naar Uganda naar José, die in 1967 tot bisschop was gewijd, en waar hij toen door zijn ziekte niet bij had kunnen zijn. Na zijn terugkeer in Frankrijk had men een nieuwe taak

1976. Deze "Biélmaan" is 50 jaar priester.

1976. De gouden pater tussen bisschop José en deken Douven.

voor hem bedacht. Hij werd aangesteld als financieel adviseur van de Ecole Biblique in Jerusalem.

In 1975 keerde hij terug naar Frankrijk en werd hij aalmoezenier in een dominicanessenklooster in Le Thil. Het klooster was gevestigd in een kasteel dat de zusters hadden geërfd van de kasteelheer. Le Thil is gelegen in het hart van Bourgogne. Volgens kenners en dus ook Père Ange, dé wijnstreek van Frankrijk en dus van de wereld.

In 1976 bezocht hij nog een keer zijn neef, bisschop in Uganda. Helaas kwam hij nu in een land dat gebukt ging onder de terreur van Idi Amin.

Sinds hij in 1947 uit Vietnam naar Frankrijk was gekomen, bezocht hij vrijwel elke zomer zijn geboortedorp. Zeker met de Grote Bronk en andere belangrijke gebeurtenissen was hij erbij en dan kon je zien dat hij genoot. Hij belde zo maar zijn nichtje Thérèse, waar hij altijd logeerde, met de boodschap: "Kaom d'r mich weer 'ns hoële, want ich wël weer ién Groéselt zién." Thérèse en haar man Piet (Roosen) stapten, soms nog met een bijrijder, in de auto om de volgende dag met hem terug te komen. Zijn nichtje Adèle en haar man Zjêf (Indebraek) brachten hem, na enkele weken, meestal terug en verbleven dan nog enkele dagen in het logement van het kloosterkasteel in Le Thil.

1986. 60 Jaar priester. Tussen de dochters van Zjeng Willigers: Toos, Hanny en Carla.

1987. Père Ange met Maud en Esther, achterkleinkinderen van zijn broer Harie.

Zijn laatste jaren bracht Père Ange door in een bejaardentehuis voor dominicanen in Lyon waar hij op 18 april 1990 overleed. Een grote afvaardiging uit Gronsveld was bij zijn uitvaart aanwezig. Deze vond plaats vanuit de kapel van het klooster van Le Corbusier in La Tourette. Na de dienst werd zijn kist op een houten karretje, door de paters getrokken en geduwd, de berg op naar het kerkhof van het klooster gebracht. Een groot man was heengegaan.

Thérèse, Piet en José bezoeken zijn laatste rustplaats in la Tourette.

Ongeveer tien jaar voor zijn dood had ik, samen met mijn broer Pim, bij Trinêt Bergmans een interview met Père Ange. Hij was een vrolijke bui en besloot met het liedje:
"Gëf mich nog e dröpke, ién e mosterdpötsje, muerge ês de kermis oét,
oh Suzanna"

Wallie van de Weerd

